

«*Per malaltia de gola* --- après sia fet gargarisme, e tantost serà consumida la infladura del *galet*, majorment si la flor del ysop serà polvorizada, e ab lo dit, que sia pos(s)ada sobre lo *galet*» en el Receptari valencià de Micer Joan, de 1466 (*BABL* VII, 423); «item, si-l *galet* de la gola s'estendrà molt, sia feyta sagnia» en el *Tresor de Pobres*, que es degué traduir en el S. XIV (*DAG.*, *AlcM*); en tots dos es tracta, doncs, de la hipertròfia de les amígdales, més aviat que del gargamelló o de la gargamella mateixa.

En l'ús val. d'avui és l'úvula; i hi apareix ja en els lèxics més antics i no en la variant en -l- com en les dues dades medievals, sinó en -ll-: «*gallet* de gola: *gallillo* o campanilla» en Sanelo, f° 82v (no en C. Ros); ara més divulgat com a simple sinònim de 'gargamella': «no pèrt may les ganes de menjar ni de beure, menjant més qu'es carrega y colant pel *gallet* més qu'un embut d'eixos grans», «com bufant tant, s'els-eca seca la boca y el *gallet*», *MGadea* (*Terra del Xè* I, 15, 400); «es seca el *gallet* de tant parlar» en el mateix, mentre que en «parlaràs y parlaràs danda que te caurà el *gallet*» en Pla Mompó ha de ser 'úvula' (Gulsoy, p. 329); Enric Valor (c. 1950) anotava en el seu *Dfa.* que els valencians usen *gallet* en lloc de l'article *galet* d'aquesta obra ('broc petit d'un càntir i atuell semblants; *beure a galet*; etc.) i *gall* en lloc del *gal* del *Dfa.* (definit concisament »broc«); Renat: «val. *gallet*=cat. *galet*», «*El Camí*», 14-IV-34. Tant l'una variant, fonètica, com la semàntica, es retroben lluny d'allà.

No podem dubtar que l'ús d'aquest mot és molt antic en les terres del Migjorn. Sigui terminant en -et o en -ell, hi degué tenir fins i tot antecedents mossàrabs, car no hi ha dubte que el tort. *anganell* 'la nou del coll' (*BDC* III, 84) ha de sortir d'una forma amb article aràbic *al-galell, per canvi en -n- de les dues l que precedeixen la -ll- final, en virtut d'una doble dissimilació que era regular i forçosa en un mot d'aquesta estructura sil·làbica.

De tota manera la presència en els parlars castellans del S. i SE. reforça la gran versemblança de l'existència en mossàrab: *gallillo* 'úvula' ja es troba en Nebrija i en textos de 1582-5, i amb la -l- mossàrab (més aviat que dissimilada) *galillo* figura en Fernán Caballero, no sols amb aquest sentit sinó amb el de «gaznate», amb el qual l'he sentit en terra d'Almeria (Bédar, 1941) i en el panocho de Múrcia (Ramz. Xarrià); en forma més semblant a la nostra, per a 'beure a galet' es diu a Múrcia *beber a gallette* (Sevilla), o a *gallé* (GaSoria), al *gallet* en el xurro de Sogorb (Torres Fornés, p. 195); de manera que, dient-se això mateix, en altres punts del SE. andalús, *beber a caliche* (AlcVenceslada)¹ ens veiem conduïts a suposar que això resulti d'una forma arabitzada d'un mot si fa no fa igual, amb la g-oclusiva imitada imperfectament pel q- aràbic: potser *qalil* amb la -l- dissimilada en -g.²

Fins ací tot es podria explicar fàcilment, segons la teoria de Schuchardt (*ZRPb.* xxxr, 323), que aplegant el cast. *ga(l)lillo* amb l'oc. *galet* 'amígdales inflades' («geschwollene Halsmandeln») i els reto-rom. *galiei*

(Dolomítics), *gajons* (Friül), partia, per a tot, del llatí *GALLA* 'cassanella', amb la qual tenen visible semblança les amígdales (acceptat per l'*AlcM* i el *DCEC/DECH* I, 70a40-3).³

Però ¿basta això per a explicar els nostres termes que signifiquen 'beure a galet' El fet és que, al costat d'aquest mot nostre, hi ha formes molt orientadores cap a una etimologia ben persuasiva. Ribag. *beure a gargal* 'beure a galet amb un càntir o porró' (Sopeira, *ColnlLlCat.*, 426); ara bé *gargallet* deu haver tingut un ús semblant a part de l'Alt Empordà, jutjant per la *Font de Gargallet* al peu de Rabós, que llança un raig molt vistent i atractiu arran del riu Orlina (1958), el nom de la qual m'expliquen allí d'aquesta manera; en efecte a certes valls de l'Alt Aragó diuen *bebé a gargalé* (Kuhn, *RLiR* XI, 180) i a Sallent de Gállego a *gargaléta* «beber a chorro» (id., p. 177), i així deu anar seguint fins a Navarra, car en el basc roncalès es deia *gargailetara edan* per «boire (le vin) à la régale».⁴ No sembla que Zauner conegués aquestes formes, i no obstant ell també explica *galet* usual a Provença (Avril), a l'Arieja (Mézeres), en el Tarn-e-G. (Lauzerte) i en el gascò del Gers (Lanne-Soubiran) amb el sentit de 'gola, gargamella' («Kehle») a base de *gargalet > *(*gal*)*galet* (*RFgn.* XIV, 433), com se m'ha acudit a mi.

I és el cas que aquesta explicació a base de la coneguda arrel onomatopèica (cf. ast. *gargallu* 'laringe' i «garganta de un tonel», cast. dial. *gargüe(l)lo*=*garguero*, Ebre *gargòla* 'gerra de beure', i veg. *DCEC* s. v. *gargajo*, 681b40ss.), té l'avantatge que a base d'ella tant podem partir de *gargall-* com de *gargal-*, igualment onomatopèics tots dos, i que a base de l'un i de l'altre és natural d'admetre que, havent estat variat *gar-* en *gal-gal-*, per un pendent ben llisquent es queia en una haplologia de *gal-gal* (o una reacció contra una suposada reduplicació emfàtica), amb la qual *gargalet/galg-* quedava reduït a *galet*, i paral·lelament *galgallet* > *galet*.

Ara bé *beure a galet* és la forma del català central: la consagrada ja per Belvitges, per Labèrnia i pel *Dfa.*; la que ens és familiar de Barcelona i de quasi tot el cat. or., i la usada pels escr. Renaix.: «regalant-se estava en Fidel, bevent a *galet* lo que en la carmanyola havia deixat en Llufs», Vidal i Val. (*Rosada d'estiu*, 23). També *beure a galet* a Benasc (Ferraz, 64), i ben lluny a l'O.: Bierzo (*beber a gallette* (GaRey), Mérida *beber al gallo* 'a chorrillo' (Zamora Vicente, *H. de Mérida*, p. 101). *Beure al galet* s'estén fins al Maestrat, segons GaGirona, però a Tortosa i la zona Rossell-Benifassà dirien segons ell *beure al gal* (*Voc. Maestr.*, 372): ara bé justament és aquest el que ha de resultar de la reducció de la forma de Sopeira, *beure a gargal*. Tot això és, doncs, correcte i sense res que faci desconfiar: tant, que sembla inevitable admetre la convergència de dues etimologies: la de Schuchardt i aquesta.

Ben entès, *galet* no està de cap manera limitat a l'ús adverbial i en aquesta locució, perquè funciona plenament com a substantiu. I llavors designa l'òrgan de